

/Emblema/

**Neįgaliųjų teisių
konvencija**

Paskirstymas: bendras

2016 m. lapkričio 25 d.

Originalo kalba: anglų

Neįgaliųjų teisių komitetas**Komiteto bendroji pastaba Nr. 3 (2016) dėl neįgalių moterų ir mergaičių**

1. Neįgaliųjų teisių komitetas parengė šią bendrąją pastabą pagal 47-ą Komiteto darbo tvarkos taisyklę, kurioje nustatyta, kad Komitetas gali rengti bendrąsias pastabas remdamasis įvairiais Konvencijos straipsniais ir nuostatomis, kad padėtų valstybėms, Konvencijos Šalims, vykdyti savo pareigą teikti ataskaitas, ir Komiteto darbo metodų 54–57 punktus.
2. Yra svarių įrodymų, kad neįgalioms moterims ir mergaitėms kyla kliūčių daugelyje gyvenimo sričių. Dėl šių kliūčių neįgalios moterys ir mergaitės patiria įvairių formų ir tarpsektorinę diskriminaciją, ypač susijusią su lygiomis galimybėmis gauti išsilavinimą, ekonominėmis galimybėmis, socialine sąveika ir teisingumu; lygybe prieš įstatymą¹; taip pat galimybe dalyvauti politikoje ir pačioms kontroliuoti įvairias savo gyvenimo sritys, pavyzdžiui, sveikatos priežiūrą, įskaitant lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugas, ir tai, kur ir su kuo jos pageidauja gyventi.

I. Įvadas

3. Istorškai susiklostė, kad tarptautiniuose ir nacionaliniuose neįgaliųjų įstatymuose ir politikos priemonėse neatsižvelgta į su neįgaliomis moterimis ir mergaitėmis susijusius aspektus. Savo ruožtu moterims skirtuose įstatymuose ir politikos priemonėse tradiciškai ignoruojama negalia. Dėl šių aspektų nepaisymo įvairių formų ir tarpsektorinė neįgalių moterų ir mergaičių diskriminacija tapo įsisenėjusia problema². Negalią turinčios moterys dažnai diskriminuojamos dėl lyties ir (arba) negalios, taip pat kitų priežasčių.
4. Šioje bendrojoje pastaboje vartojamos sąvokos:
 - (a) Negalią turinčios moterys reiškia visas negalią turinčias moteris, mergaites ir paaugles;
 - (b) Biologinė lytis reiškia biologinius skirtumus, o socialinė lytis – savybes, kurios visuomenėje ar kultūroje laikomos vyriškomis ar moteriškomis;
 - (c) Įvairių formų diskriminacija reiškia, kad asmuo diskriminuojamas dėl dviejų ar daugiau priežasčių, kurios lemia sudėtinę arba sunkesnių formų diskriminaciją³. Tarpsektorinė

¹ Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) ir Pasaulio bankas, *World Report on Disability* (Ženeva, 2011).

² Žr. www.un.org/womenwatch/enable.

³ Žr. Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto bendrosios rekomendacijos Nr. 25 (2004) dėl laikinųjų specialiųjų priemonių 12 punktą.

diskriminacija patiriama, kai tuo pačiu metu tarpusavyje neatsiejamai sąveikauja kelios priežastys⁴. Diskriminacijos priežastys apima amžių, negalią, etninę, socialinę, nacionalinę ar autochtonų kilmę, lytinę tapatybę, politinę ir kitą nuomonę, rasę, pabėgėlio, migranto ar prieglobsčio prašytojo statusą, religiją, biologinę lytį ir seksualinę orientaciją.

5. Neįgalios moterys nėra vienaalytė grupė. Ji apima autochtonų kilmės moteris, pabėgėles, migrantas, prieglobsčio prašytojas ir šalies viduje perkeltas moteris; sulaikytas moteris (ligoninėse, globos, nepilnamečių laisvės atėmimo ar pataisos įstaigose, kalėjimuose); skurde gyvenančias moteris; įvairios etninės kilmės, religijos ir rasės moteris; kelias negalias turinčias moteris, kurioms reikalinga didelė pagalba; moteris su albinizmo sindromu; ir lesbietes, biseksualias ir translytes moteris, taip pat interseksualius asmenis. Neįgalioms moterims taip pat priskiriamos moterys, turinčios bet kokio tipo sutrikimus, kitaip tariant, fizinius, psichosocialinius, intelekto ar jutimo, kurie gali pasireikšti kartu su funkciniais sutrikimais arba ne. Negalia suprantama kaip sąveikos tarp atskiro sutrikimo ir socialinės ir materialiosios aplinkos socialinis poveikis, apibūdintas Neįgaliųjų teisių konvencijos 1 straipsnyje.
6. Nuo praeito amžiaus devintojo dešimtmečio teisė ir politika palaipsniui kito, taip pat padidėjo neįgalių moterų pripažinimas. Jurisprudencijoje, suformuotoje įgyvendinant Vaiko teisių konvenciją ir Visų formų moterų diskriminacijos panaikinimo konvenciją, atkreiptas dėmesys į spręstinus susirūpinimą keliančius klausimus, susijusius su neįgaliomis moterimis ir mergaitėmis, ir įgyvendintinas rekomendacijas. Politikos lygmeniu įvairios Jungtinių Tautų tarnybos ėmėsi spręsti negalią turinčioms moterims kylančias problemas ir jos įtrauktos į daugelį regioninių strategijų, skirtų žmonių su negalia įtraukčiai skatinti.
7. Neįgaliųjų teisių konvencijos 6 straipsnis – atsakas į neįgalių moterų ir mergaičių, kurios sunkiai dirbo, kad šis straipsnis būtų įtrauktas į šią tarptautinę sutartį, teisių nepakankamą pripažinimą. 6 straipsniu sustiprinamas Konvencijoje įtvirtintas nediskriminuojantis požiūris, ypač moterų ir mergaičių atžvilgiu, ir iškeliamas reikalavimas, kad valstybės, Konvencijos Šalys, ne tik nesiimtų jokių diskriminuojančių veiksmų, bet ir numatytų priemones, skirtas užtikrinti neįgalių moterų ir mergaičių vystymąsi, padėties gerinimą ir suteikti joms daugiau teisių ir galimybių, ir skatintų priemones, skirtas joms suteikti daugiau teisių ir galimybių, pripažįstant, kad jos turi kitokių teisių, sudarant sąlygas išklausti jų nuomonę ir būti savarankiškomis, didinant jų pasitikėjimą savimi ir suteikiant joms daugiau galios ir įgaliojimų priimti sprendimus visose jų gyvenimui įtaką darančiose srityse. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų vadovautis 6 straipsniu vykdydamos su Konvencija susijusius įsipareigojimus skatinti, apsaugoti ir įgyvendinti neįgalių moterų ir mergaičių žmogaus teises iš žmogaus teisėmis grindžiamo požiūrio ir vystymosi perspektyvos.
8. Lyčių lygybė itin svarbi žmogaus teisėms. Lygybė – pamatinis žmogaus teisių principas, kuris pats savaime yra santykinis ir priklauso nuo aplinkybių. Siekiant užtikrinti moterų žmogaus teises pirmiausia reikia visapusiškai suprasti socialines struktūras ir galios santykius, kurie lemia įstatymus ir politikos priemones, taip pat ekonominius ir socialinius pokyčius, šeimos ir bendruomenės gyvenimą, kultūrinius įsitikinimus. Dėl lyčių stereotipų moteris gali būti nepakankamai pajėgios lavinti savo gebėjimus, siekti profesinės karjeros ir priimti su jų gyvenimu ir planais susijusius sprendimus. Tiek priešiški ar negatyvūs, tiek iš pažiūros švelnūs stereotipai gali būti žalingi. Žalingus lyčių stereotipus reikia pripažinti ir su

⁴ Ten pat Bendrosios rekomendacijos Nr. 28 (2010) dėl valstybių, Konvencijos Šalių, pagrindinių įsipareigojimų pagal Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 2 straipsnį 18 punktą.

jais kovoti, kad būtų skatinama lyčių lygybė. Konvencijoje įpareigojama visose gyvenimo srityse kovoti su stereotipais, prietarais ir žalinga praktika, susijusia su neįgaliaisiais, įskaitant dėl lyties ir amžiaus.

9. 6 straipsnyje įtvirtinta privaloma nediskriminavimo ir lygybės nuostata, pagal kurią neįgalių moterų diskriminacija vienareikšmiškai draudžiama ir skatinamos lygios galimybės ir pajamų lygybė. Neįgalių moterų ir mergaičių diskriminavimo tikimybė yra didesnė nei neįgalių vyrų ir berniukų, taip pat negalios neturinčių moterų ir mergaičių.
10. Komitetas atkreipia dėmesį, kad pusės dienos bendro pobūdžio diskusijoje apie neįgalias moteris ir mergaites, vykusioje per jo devintą sesiją 2013 m. balandį, iškeltos įvairios temos ir nustatyti trys pagrindiniai susirūpinimą keliantys dalykai, susiję su žmogaus teisių apsauga: smurtas, lytinė ir reprodukcinė sveikata ir teisės, diskriminacija. Be to, baigiamosiose pastabose dėl neįgalių moterų Komitetas išreiškė susirūpinimą dėl: įvairių formų ir tarpsektorinės neįgalių moterų ir mergaičių diskriminacijos paplitimo⁵; diskriminacijos, kurią neįgalios moterys ir mergaitės patiria dėl lyties, negalios ir kitų veiksmų⁶, kuriems neskiriama pakankamai dėmesio teisės aktuose ir politikos priemonėse⁷; teisės į gyvybę⁸; lygybės prieš įstatymą⁹; tebesitęsiančio smurto prieš neįgalias moteris ir mergaites¹⁰, įskaitant seksualinį smurtą¹¹ ir prievartą¹²; priverstinės sterilizacijos¹³; moterų lyties organų žalojimo¹⁴; seksualinio ir ekonominio išnaudojimo¹⁵; apgyvendinimo specialiose įstaigose¹⁶; nepakankamo neįgalių moterų ir mergaičių dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose¹⁷ visuomeniniame ir politiniame gyvenime¹⁸; nepakankamo lyčių aspektu grindžiamo požiūrio įtraukimo į neįgaliųjų politikos priemones¹⁹; nepakankamo neįgaliųjų teisėmis grindžiamo požiūrio įtraukimo į politikos priemones, kuriomis skatinama lyčių lygybė²⁰; ir specialių priemonių, kuriomis skatinamas neįgalių moterų išsilavinimas ir užimtumas, trūkumo ar nepakankamo skaičiaus²¹.

II. Normatyvinis turinys

11. Šioje bendrojoje pastaboje pateikiamas 6 straipsnio aiškinimas grindžiamas šiais Konvencijos 3 straipsnyje išdėstytais bendraisiais principais: pagarba asmens prigimtiniam orumui, savarankiškumui, įskaitant laisvę rinktis, ir nepriklausomumui; nediskriminavimu; visapusišku ir veiksmingu dalyvavimu ir įtraukimu į visuomenę; pagarba neįgalių asmenų skirtumams ir jų, kaip žmonių įvairovės ir žmonijos dalies, pripažinimu; lygiomis

⁵ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/SLV/CO/1, 17 punktą, ir CRPD/C/UKR/CO/1, 9 punktą.

⁶ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/AUT/CO/1, 17 punktą, ir CRPD/C/ECU/CO/1, 16 punktą.

⁷ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/BRA/CO/1, 16 punktą, ir CRPD/C/EU/CO/1, 20 punktą.

⁸ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/MEX/CO/1, 34 punktą, CRPD/C/AZE/CO/1, 18 punktą.

⁹ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/ARG/CO/1, 31 punktą.

¹⁰ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/BEL/CO/1, 30 punktą.

¹¹ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/AUS/CO/1, 16 punktą, CRPD/C/CHN/CO/1 ir Corr.1, 57, 65 ir 90 punktus.

¹² Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/SLV/CO/1, 37 punktą, ir CRPD/C/CZE/CO/1, 34 punktą.

¹³ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/MUS/CO/1, 29 punktą, ir CRPD/C/NZL/CO/1, 37 punktą.

¹⁴ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/GAB/CO/1, 40 punktą, ir CRPD/C/KEN/CO/1, 33 punktą.

¹⁵ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/DOM/CO/1, 32 punktą, ir CRPD/C/PRY/CO/1, 17 punktą.

¹⁶ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/HRV/CO/1, 23 punktą, ir CRPD/C/SVK/CO/1, 55 punktą.

¹⁷ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/QAT/CO/1, 13 punktą, ir CRPD/C/ECU/CO/1, 12 ir 16 punktus.

¹⁸ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/CRI/CO/1, 13 punktą, ir CRPD/C/ECU/CO/1, 16 punktą.

¹⁹ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/SWE/CO/1, 13 punktą, ir CRPD/C/KOR/CO/1, 13 punktą.

²⁰ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/AZE/CO/1, 16 punktą, ir CRPD/C/ESP/CO/1, 21 punktą.

²¹ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/DNK/CO/1, 18 punktą, ir CRPD/C/NZL/CO/1, 16 punktą.

galimybėmis; prieinamumu; vyrų ir moterų lygybe; ir pagarba besivystantiems neįgalių vaikų gebėjimams ir pagarba neįgalių vaikų teisei išsaugoti savo tapatybę.

12. 6 straipsnis yra kompleksinis, susijęs su visais kitais Konvencijos straipsniais. Jis turėtų priminti valstybėms, Konvencijos Šalims, įtraukti neįgalių moterų ir mergaičių teises į visus Konvencijos įgyvendinimo veiksmus. Ypač reikia imtis teigiamų priemonių, padedančių užtikrinti, kad neįgalios moterys būtų apsaugotos nuo įvairių formų diskriminacijos ir galėtų naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis teisėmis vienodomis sąlygomis su kitais.

6 straipsnio 1 dalis

13. 6 straipsnio 1 dalyje pripažįstama, kad neįgalios moterys patiria įvairių formų diskriminaciją, ir reikalaujama, kad valstybės, Konvencijos Šalys, imtųsi priemonių, kad užtikrintų, jog neįgalios moterys visapusiškai ir lygiomis teisėmis galėtų įgyvendinti visas žmogaus teises ir pagrindines laisves. Konvencijos 5 straipsnio 2 dalyje vartojama įvairių formų diskriminacijos sąvoka ir reikalaujama, kad valstybės, Konvencijos Šalys, ne tik uždraustų bet kokią diskriminaciją dėl negalios, bet ir apsaugotų nuo diskriminacijos, patiriamos dėl kitų priežasčių²². Komitetas į savo jurisprudenciją įtraukė įvairių formų ir tarpsektorinei diskriminacijai šalinti skirtas priemones²³.
14. Konvencijos 2 straipsnyje diskriminacija dėl neįgalumo apibrėžiama kaip bet koks išskyrimas, atstūmimas ar apribojimas dėl neįgalumo, kuriais siekiama pabloginti ar paneigti arba dėl kurių pabloginimas ar paneigiamas visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimas, įgyvendinimas ar naudojimas jomis lygiai su kitais asmenimis politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ir bet kurioje kitoje srityje. Tokia diskriminacija apima visų formų diskriminaciją, įskaitant atsisakymą tinkamai pritaikyti sąlygas. Moterų diskriminacija apibrėžiama kaip skirtumų, išimčių ar apribojimų darymas lyties pagrindu siekiant varžyti ar panaikinti pripažintas moterų teises ir pagrindines laisves nepriklausomai nuo jų šeiminės padėties politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar kurioje nors kitoje srityje, neleisti jomis naudotis ar jas įgyvendinti lygiomis teisėmis su vyrais.
15. „Tinkamas sąlygų pritaikymas“ Neįgaliųjų teisių konvencijos 2 straipsnyje apibrėžiamas kaip būtini ir tinkami pakeitimai ir pritaikymas, dėl kurių nepatiriama neproporcinga ar nepagrįsta našta ir kurių reikia konkrečiu atveju siekiant užtikrinti neįgaliesiems galimybę naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais asmenimis ar galimybę įgyvendinti šias teises ir laisves. Todėl pagal Konvencijos 5 straipsnio 2 dalį valstybės Konvencijos šalys privalo garantuoti neįgaliesiems vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą nuo diskriminavimo dėl bet kokios priežasties. Naujausioje Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto jurisprudencijoje minimas tinkamas sąlygų pritaikymas, susijęs su neįgalių moterų galimybe įsidarbinti²⁴. Tinkamai pritaikyti sąlygas yra *ex nunc* pareiga, o tai reiškia, kad ji vykdytina nuo to momento, kai asmuo to paprašo tam tikroje situacijoje, kad esant konkrečioms aplinkybėms galėtų naudotis savo teisėmis lygiai su kitais asmenimis. Tinkamų sąlygų nepritaikymas neįgalioms moterims pagal 5 ir 6 straipsnius²⁵ gali prilygti

²² Žr. Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto bendrąją rekomendaciją Nr. 25 12 punktą.

²³ Žr. CRPD/C/MUS/CO/1, CRPD/C/BRA/CO/1, CRPD/C/CZE/CO/1, CRPD/C/DNK/CO/1, CRPD/C/AUS/CO/1, CRPD/C/SWE/CO/1, CRPD/C/DEU/CO/1 ir kt.

²⁴ Žr., pavyzdžiui, CEDAW/C/HUN/CO/7-8 ir Corr.1, 45 punktą.

²⁵ Neįgaliųjų teisių komiteto bendroji pastaba Nr. 2 (2014) dėl prieinamumo.

diskriminacijai. Tinkamo sąlygų pritaikymo pavyzdys galėtų būti patalpa darbovietėje, kurioje neįgali moteris gali pamaitinti kūdikį krūtimi.

16. Tarpsektorinės diskriminacijos sąvokoje pripažįstama, kad asmenys nėra diskriminuojami kaip vienalytės grupės nariai, jie patiria diskriminaciją kaip asmenys, kurių tapatybė, statusas ir gyvenimo aplinkybės yra daugialypiai. Joje pripažįstama asmenų išgyventa nepalankių sąlygų realybė ir patirtys, kurias lėmė įvairių formų ir tarpsektorinė diskriminacija, kurios atžvilgiu reikia imtis tikslinių priemonių, susijusių su suskirstytų duomenų surinkimu, konsultacijomis, politikos formavimu, nediskriminavimo politikos priemonių įgyvendinamumu ir veiksmingos teisinės gynybos suteikimu.
17. Neįgalių moterų ir mergaičių diskriminacijos formos gali būti įvairios: a) tiesioginė diskriminacija; b) netiesioginė diskriminacija; c) diskriminacija dėl ryšių; d) atsisakymas tinkamai pritaikyti sąlygas; ir e) struktūrinė ar sisteminė diskriminacija. Nepaisant diskriminacijos formos, jos poveikis pažeidžia neįgalių moterų teises:
 - a) Tiesioginė diskriminacija vyksta, kai dėl draudžiamos priežasties su neįgaliomis moterimis elgiamasi ne taip palankiai kaip su kitu asmeniu panašioje situacijoje. Ji apima žalingus veiksmus ar neveikimą dėl draudžiamų priežasčių, kai nėra panašios palygintinos situacijos²⁶. Pavyzdžiui, tiesioginė diskriminacija patiriama, kai intelekto ar psichocialinę negalią turinčių moterų parodymai teismo procese atmetami dėl teisnumo ir taip šioms moterims, kaip smurto aukoms, neužtikrinamas teisingumas ir veiksminga teisinė gynyba;
 - b) Netiesioginė diskriminacija reiškia įstatymus, politikos priemones ar praktikas, kurios iš pažiūros atrodo neutralios, tačiau neįgalioms moterims daro neproporcingai neigiamą poveikį²⁷. Pavyzdžiui, sveikatos priežiūros paslaugos gali atrodyti neutralios, bet yra diskriminuojančios, kai neįgalios moterys neaprupinamos specialiai pritaikytomis ginekologinių apžiūrų kėdėmis;
 - c) Diskriminacija dėl ryšių – tai asmenų diskriminacija dėl jų ryšių su neįgalioju. Dažnai diskriminaciją dėl ryšių patiria moterys globėjos. Pavyzdžiui, neįgalaus vaiko motiną gali diskriminuoti potencialus darbdavys, kuris baiminasi, kad dėl vaiko ji gali mažiau įsitraukusi ir pasiekia darbuotoja;
 - d) Atsisakymas tinkamai pritaikyti sąlygas – tai diskriminacija, kuri pasireiškia, kai atsisakoma atlikti būtinus ir tinkamus pakeitimus ir pertvarkas (kurie nesukelia neproporcingos ar pernelyg didelės naštos), nepaisant to, kad reikia užtikrinti galimybes neįgalioms moterims naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis²⁸. Pavyzdžiui, neįgaliai moteriai gali būti atsakyta tinkamai pritaikyti sąlygas, jei sveikatos priežiūros įstaigoje jai negali būti atlikta mamograma dėl fizinio pastatų neprieinamumo;
 - e) Struktūrinė ar sisteminė diskriminacija atsispindi nematomuose arba atviruose diskriminuojančio institucinio elgesio modeliuose, diskriminuojančiose kultūrinėse tradicijose ir diskriminuojančiose socialinėse normose ir (arba) taisyklėse. Žalingi

²⁶ Žr. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto bendrąją pastabą Nr. 20 (2009) dėl nediskriminavimo ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių srityje 10 punktą.

²⁷ Ten pat.

²⁸ Žr. Neįgaliųjų teisių konvencijos 2 straipsnį.

lyčių ir negalios stereotipai, kurie gali sukelti tokią diskriminaciją, yra glaudžiai susiję su politikos priemonių, taisyklių ir paslaugų, skirtų specialiai neįgalioms moterims, stoka. Pavyzdžiui, dėl stereotipų, kurių pagrindas lytis ir negalia kartu, neįgalioms moterims gali kilti kliūčių pranešant apie smurtą, tokių kaip policijos, prokurorų ir teismų netikėjimas ir bylos nutraukimas. Žalingos praktikos taip pat yra glaudžiai susijusios su socialiniais lyčių vaidmenimis ir galios santykiais, kurie gali atspindėti neigiamą neįgalių moterų suvokimą ar diskriminuojantį požiūrį į jas, pavyzdžiui, įsitikinimą, kad ŽIV ar AIDS sergantys vyrai gali išgyti po lytinių santykių su neįgalia moterimi, ir juos stiprinti²⁹. Dėl informuotumo, švietimo ir politikos priemonių, kuriomis siekiama naikinti žalingus tarp valstybės pareigūnų, nesvarbu, ar jie būtų mokytojai, sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai, policijos pareigūnai, prokurorai ar teisėjai, ir plačiojoje visuomenėje įsigalėjusius stereotipus apie neįgalias moteris, stokos dažnai gali būti pažeidžiamos teisės.

18. Neįgalios moterys patiria įvairių formų diskriminaciją ne tik viešame, bet ir privačiame gyvenime, pavyzdžiui, šeimoje ar bendraudamos su privačiais socialinių paslaugų teikėjais. Tarptautinėje žmogaus teisių teisėje jau seniai pripažinta, kad valstybė, Konvencijos Šalis, yra atsakinga už privačių, nevalstybinių subjektų taikomą diskriminaciją³⁰. Valstybės, Konvencijos Šalys, privalo patvirtinti teises nuostatas ir procedūras, kuriose būtų aiškiai pripažinta įvairių formų diskriminacija, siekiant užtikrinti, kad skundai dėl diskriminacijos, kuri patiriama daugiau nei dėl vienos priežasties, būtų išnagrinėti ir nustatyta atsakomybė ir taisomosios priemonės.

6 straipsnio 2 dalis

19. 6 straipsnio 2 dalyje kalbama apie moterų vystymąsi, padėties gerinimą ir daugiau teisių ir galimybių joms suteikimą. Daroma prielaida, kad Konvencijoje įtvirtintos teisės moterims gali būti garantuotos, jei valstybės, Konvencijos Šalys, siekia šias teises užtikrinti ir jas skatina naudodamos tinkamas priemones visose Konvencijoje nustatytose srityse.
20. Pagal Konvenciją valstybės, Konvencijos Šalys, privalo imtis „visų atitinkamų priemonių“, kad užtikrintų ir skatintų visapusišką neįgaliųjų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių įgyvendinimą. Priemonės gali būti teisinės, šviečiamosios, administracinės, kultūrinės, politinės, lingvistinės ar kitokio pobūdžio. Priemonės yra atitinkamos, jei jas įgyvendinant laikomasi Konvencijos principų, įskaitant tikslą garantuoti neįgalioms moterims Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių įgyvendinimą ir naudojimąsi jomis. Priemonės gali būti laikinos ar ilgalaikės ir turėtų naikinti *de jure* ir *de facto* nelygybę. Nors norint įveikti struktūrinę arba sistemine įvairių formų diskriminaciją gali būti būtina taikyti laikinas specialiąsias priemones, tokias kaip kvotos, ilgalaikės priemonės, pavyzdžiui, įstatymų ir politikos priemonių reformos, padedančios užtikrinti neįgalių moterų dalyvavimą visose gyvenimo srityse vienodomis sąlygomis, yra būtina realios neįgalių moterų lygybės pasiekimo sąlyga.

²⁹ Žr. A/HRC/20/5 ir Corr.1, 24 punktą.

³⁰ Žr. Žmogaus teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 18 (1989) dėl nediskriminavimo 9 punktą ir Nr. 28 (2000) dėl vyrų ir moterų teisių lygybės 31 punktą; Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 20 11 punktą; Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto bendrosios rekomendacijos Nr. 28 9 punktą; ir Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto bendrosios pastabos Nr. 25 (2000) dėl rasinės diskriminacijos su lytimi susijusių aspektų 1 ir 2 punktus.

21. Visomis priemonėmis būtina užtikrinti visapusišką neįgalių moterų vystymąsi, padėties gerinimą ir daugiau teisių ir galimybių joms suteikimą. Nors vystymąsis yra susijęs su ekonominiu augimu ir skurdo panaikinimu, jis reiškia kur kas daugiau. Siekiant visapusiškai suteikti neįgalioms moterims daugiau ekonominių teisių ir galimybių, lyčiai ir negaliai atžvalgos vystymosi priemonės tokiose srityse kaip švietimas, užimtumas, pajamų gavimas, kova su smurtu ir daugelyje kitų, gali tikti, tačiau būtinos papildomos su sveikata ir dalyvavimu politikoje, kultūroje ir sporte susijusios priemonės.
22. Siekiant gerinti neįgalių moterų padėtį ir suteikti jos daugiau teisių ir galimybių, priemonės turėtų apimti ne tik vystymosi, bet ir neįgalių moterų padėties gerinimo visą jų gyvenimą siekį. Nepakanka vien atsižvelgti į neįgalias moteris rengiant vystymosi priemones, neįgalios moterys taip pat turi gebėti dalyvauti visuomenės gyvenime ir įnešti į jį savo indėlį.
23. Pagal žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį užtikrinimas, kad neįgalioms moterims būtų suteikta daugiau teisių ir galimybių, reiškia jų dalyvavimo viešajame sprendimų priėmimo procese skatinimą. Praeityje neįgalių moterų ir mergaičių dalyvavimui viešajame sprendimų priėmimo procese kildavo daugybė kliūčių. Dėl galios pusiausvyros stokos ir įvairių formų diskriminacijos jos turėdavo mažiau galimybių steigti organizacijas, kurios atstovautų jų, kaip neįgalių moterų ar asmenų, poreikiams, ar prie jų prisijungti. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų tiesiogiai pasiekti neįgalias moteris ir mergaites ir nustatyti reikiamas priemones, užtikrinančias, kad į jų nuomonę būtų visapusiškai atsižvelgiama ir kad už savo nuomonės išreiškimą ir pasidalijimą susirūpinimą keliančiais dalykais joms negrėstų jokie atsakomieji veiksmai, ypač kai tai susiję su lytine ir reprodukcinė sveikata ir teisėmis, taip pat smurtu dėl lyties, įskaitant seksualinį smurtą. Galiausiai, valstybės, Konvencijos Šalys, privalo skatinti neįgalioms moterims atstovaujančių organizacijų, o ne vien konkrečiai negaliai skirtų konsultacinių įstaigų ir mechanizmų, dalyvavimą³¹.

III. Valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimai

24. Pagal 6 straipsnį ir visas kitas esmines nuostatas Valstybės, Konvencijos Šalys, yra įsipareigojusios gerbti, saugoti ir įgyvendinti neįgalių moterų teises, siekdamos užtikrinti, kad jos galėtų naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis ir jas įgyvendinti. Šios pareigos reiškia teisinių, politinių, administracinių, šviečiamųjų ir kitų priemonių vykdymą.
25. Reikalaujama, kad vykdydamos pareigą gerbti valstybės, Konvencijos Šalys, netrukdytų neįgalioms moterims įgyvendinti savo teises. Būtina panaikinti galiojančius įstatymus, kitus teisės aktus, papročius ir praktiką, kurie patys savaime diskriminuoja neįgalias moteris. Įstatymai, kuriais neįgalioms moterims draudžiama ištekėti ar vienodomis sąlygomis su kitais pasirinkti vaikų skaičių ir planuoti jų gimimą, yra dažniausiai paplitę tokios diskriminacijos pavyzdžiai. Be to, vykdam pareigą gerbti teises turi būti nesiimama jokių veiksmų ar praktikos, kurie būtų nesuderinami su 6 straipsniu ir kitomis esminėmis nuostatomis, taip pat užtikrinama, kad valstybės valdžios institucijos ir įstaigos jų laikytųsi³².

³¹ Žr. A/HRC/31/62, 70 punktą.

³² Žr. Neįgaliųjų teisių konvencijos 4 straipsnio 1 dalį.

26. Pareiga apsaugoti reiškia, kad valstybės, Konvencijos Šalys, turi užtikrinti, kad neįgalių moterų teisių nepažeistų trečiosios šalys. Taigi, valstybės, Konvencijos Šalys, privalo imtis visų atitinkamų priemonių, skirtų pašalinti bet kokio asmens, organizacijos ar privačių įmonių taikomą diskriminaciją dėl lyties ir (arba) sutrikimo. Ji taip pat apima pareigą atlikti išsamius patikrinimus siekiant užkirsti kelią smurtui ar žmogaus teisių pažeidimams, apsaugoti aukas ir liudininkus nuo pažeidimų, ištirti, patraukti atsakomybėn ir nubausti atsakingus asmenis, įskaitant privačius subjektus, ir suteikti galimybes ginti teises ir gauti žalos atlyginimą už žmogaus teisių pažeidimus³³. Pavyzdžiui, valstybės, Konvencijos Šalys, galėtų skatinti teisingumo srities profesionalų mokymą, siekdamas užtikrinti, kad smurtą patyrusioms neįgalioms moterims būtų prieinama veiksminga teisinė gynyba.
27. Pareiga įgyvendinti reiškia tęstinį ir dinamišką įsipareigojimą patvirtinti ir taikyti priemones, reikalingas užtikrinti neįgalių moterų vystymąsi, padėties gerinimą ir daugiau teisių ir galimybių joms suteikimą. Valstybės, Konvencijos Šalys, privalo taikyti dvejopą metodą: a) sistemingai atsižvelgti į neįgalių moterų ir mergaičių interesus visuose nacionaliniuose veiksmų planuose, strategijose³⁴ ir politikos priemonėse, susijusiose su moterimis, vaikais ir negalia, taip pat sektorių planuose, susijusiuose su, pavyzdžiui, lyčių lygybe, sveikata, smurtu, švietimu, dalyvavimu politikoje, užimtumu, teise kreiptis į teismą ir socialine apsauga; b) imtis tikslingų ir stebimų veiksmų, skirtų konkrečiai neįgalioms moterims. Dvejopas metodas būtinas siekiant mažinti dalyvavimo ir naudojimosi teisėmis nelygybę.

IV. 6 straipsnio ryšys su kitais Konvencijos straipsniais

28. Dėl savo universalumo 6 straipsnis yra glaudžiai susijęs su visomis kitomis esminėmis Konvencijos nuostatomis. Jis siejasi ne tik su straipsniais, kuriuose aiškiai kalbama apie biologinę ir (arba) socialinę lytį, bet turi ypač glaudžių sąsajų su nuostatomis, apimančiomis smurtą prieš neįgalias moteris (16 straipsnis), lytinę ir reprodukcinę sveikatą ir teises, įskaitant būsto ir šeimos neliečiamumą (23 ir 25 straipsniai); ir neįgalių moterų diskriminavimo sritimis kituose susijusiuose straipsniuose.

A. Laisvė nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos (16 straipsnis)

29. Neįgalioms moterims kyla didesnė smurto, išnaudojimo ir prievartos rizika lyginant su kitomis moterimis³⁵. Smurtas gali būti tarpasmeninis ar institucinis ir (arba) struktūrinis. Institucinis ir (arba) struktūrinis smurtas – tai bet kokia struktūrinės nelygybės arba institucinės diskriminacijos forma, dėl kurios moterų padėtis tampa fiziniu ar ideologiniu požiūriu prastesnė nei kitų asmenų jos šeimoje³⁶, namų ūkyje ar bendruomenėje.
30. Neįgalioms moterims naudotis teise į laisvę nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos gali trukdyti žalingi stereotipai, dėl kurių padidėja smurto rizika. Žalingi stereotipai, dėl kurių neįgalios moterys infantilizuojamos ir kyla abejonių dėl jų gebėjimo priimti sprendimus, neįgalių moterų laikymas aoseksualiomis ar hiperseksualiomis ir prietarų nulemti klaidingi įsitikinimai ir mitai, dėl kurių padidėja seksualinio smurto prieš moteris,

³³ Žr. Jungtinės moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto bendrosios rekomendacijos Nr. 31/Vaiko teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 18 (2014) dėl žalingų praktikų, 6 išnaša.

³⁴ Žr. Neįgaliųjų teisių konvencijos 4 straipsnio 1 dalies c) punktą.

³⁵ Žr. A/67/227, 13 punktą.

³⁶ Žr. CRPD/C/HRV/CO/1, 9 punktą.

turinčias albinizmo sindromą, rizika³⁷, užkerta kelią neįgalioms moterims naudotis 16 straipsnyje įtvirtintomis teisėmis.

31. Smurto prieš neįgalias moteris, jų išnaudojimo ir (arba) prievartos pavyzdžiai, kurie pažeidžia 16 straipsnį: neįgalumo įgijimas dėl smurto, fizinės jėgos panaudojimo; ekonominė prievarta; neteisėta prekyba ir apgaulė; neteisinga informacija; nesirūpinimas; asmens, kuriam prieš tai buvo suteikta informacija, laisvo sutikimo neturėjimas ir teisinė prievarta; nepriežiūra, įskaitant atsisakymas sudaryti sąlygas gauti vaistų arba jų nesudarymas; susikalbėjimo priemonių pašalinimas arba kontroliavimas ir atsisakymas padėti bendrauti; atsisakymas sudaryti asmeninio judumo galimybes ir užtikrinti prieinamumą, pavyzdžiui, pašalinant ar panaikinant prieinamumą užtikrinančias priemones, tokias kaip rampas, pagalbinius prietaisus, tokius kaip baltosios lazdelės akliesiems, arba judumo prietaisus, tokius kaip vežimėliai; globėjų atsisakymas padėti kasdienėje veikloje, tokioje kaip maudymasis, menstruacijų ir (arba) asmeninė higiena, apsirengimas ir valgymas, kurie trukdo naudotis teise gyventi savarankiškai ir nepatirti žeminančio elgesio; maisto ar vandens nesuteikimas arba grasinimas tai padaryti; baimės sukėlimas bauginant, patyčiomis, žodiniu užgauliojimu ir pajuokimu dėl negalios; augintinių ar šunų vedlių žalojimas ar grasinimas juos sužaloti, pašalinti ar nužudyti arba daiktų sulaužymas; psichologinė manipuliacija; ir kontrolė, pavyzdžiui, apribojant tiesioginį ar virtualų bendravimą su šeima, draugais ir kitais asmenimis.
32. Kai kurios smurto, išnaudojimo ir prievartos formos gali būti laikomos žiauriu, nežmonišku ar žeminančiu elgesiu arba baudimu ir daugelio tarptautinių žmogaus teisių sutarčių pažeidimu. Jos apima: priverstinį, prievartinį ir kitaip nesavanorišką nėštumą arba sterilizaciją³⁸; bet kokią medicininę procedūrą ar intervenciją, atliktą be asmens, kuriam prieš tai buvo suteikta informacija, laisvo sutikimo, įskaitant su kontracepcija ir abortu susijusias procedūras ir intervencijas; invazines ir negrįžtamas chirurgines operacijas, tokias kaip psichohirurgija, moterų lyties organų žalojimas ir interseksualių vaikų chirurgija ar gydymas apie tai jų neinformavus ir negavus sutikimo; gydymo elektros šoku skyrimas ir cheminių, fizinių ar mechaninių apribojimo priemonių naudojimas; ir izoliavimas ar atskyrimas.
33. Seksualinis smurtas prieš neįgalias moteris apima išžaginimą³⁹. Seksualinė prievarta vyksta visur, valstybinėse ir nevalstybinėse institucijose ir šeimoje ar bendruomenėje. Kai kurioms neįgalioms moterims, ypač kurčiosioms, neregintioms ir kurčioms moterims⁴⁰ ir intelekto negalią turintioms moterims, gali kilti net didesnė smurto ir prievartos rizika dėl jų izoliacijos, priklausomybės ar priespaudos.
34. Dėl turimo sutrikimo neįgalios moterys gali tapti ekonominio išnaudojimo objektais, dėl ko savo ruožtu joms kyla tolesnio smurto grėsmė. Pavyzdžiui, fizinį ar matomą sutrikimą turinti moteris gali tapti prekybos žmonėmis, kurios tikslas priverstinis elgetavimas, auka, nes manoma, kad žmonės jas labiau užjaus⁴¹.
35. Dažnai privilegijuotas elgesys su berniukais ir jų globa reiškia, kad smurtas prieš neįgalias mergaites labiau paplitęs nei prieš neįgalios berniukus ar mergaites apskritai. Smurtas prieš

³⁷ Žr. A/HRC/24/57, 74 punktą.

³⁸ Žr. CRPD/C/MEX/CO/1, 37 punktą.

³⁹ Žr. A/67/227, 35 punktą.

⁴⁰ Žr. CRPD/C/BRA/CO/1, 14 punktą.

⁴¹ Žr. A/HRC/20/5 ir Corr.1, 25 punktą.

neįgalias mergaites apima nepriežiūra dėl lyties, žeminimą, nuslėpimą, nesirūpinimą ir prievartą, įskaitant seksualinę prievartą ir seksualinį išnaudojimą, kuris padidėja subrendus. Taip pat egzistuoja neproporcingai didesnė tikimybė, kad neįgalių vaikų gimimas bus neįregistruotas⁴², dėl ko jiems kyla išnaudojimo ir smurto rizika. Neįgalioms mergaitėms ypač kyla šeimos narių ir globėjų smurto rizika⁴³.

36. Neįgalioms mergaitėms ypač kyla žalingų praktikų, kurios pateisinamos sociokultūrinuose ir religiniuose papročiuose ir vertybėse, rizika. Pavyzdžiui, tikimybė neįgalioms mergaitėms būti nužudytoms „iš gailestingumo“ didesnė nei neįgaliesiems berniukams, nes jų šeimos nenori auginti sutrikimą turinčią mergaitę arba joms trūksta pagalbos šioje srityje⁴⁴. Kiti žalingų praktikų pavyzdžiai: mergaičių žudymas dėl lyties⁴⁵, kaltinimai „dvasių apsėdimu“ ir maitinimo ir mitybos apribojimai. Be to, neįgalių mergaičių, ypač turinčių intelekto negalią, santuokos pateisinamos pasinaudojant saugios ateities, rūpinimosi ir finansavimo užtikrinimo dingstimis. Dėl vaikų santuokų savo ruožtu išauga mokymosi nebaigusių moksleivių bei ankstyvų ir dažnų gimdymų skaičius. Neįgalios mergaitės patiria socialinę izoliaciją, segregaciją ir išnaudojimą šeimoje, įskaitant neįtraukimą į šeimos veiklas, neleidimą išeiti iš namų, vertimą dirbti buitines darbus nemokamai ir draudimą lankyti mokyklą.

37. Neįgalios moterys patiria tas pačias žalingas praktikas kaip įgalios moterys, tokias kaip priverstinė santuoka, moterų lyties organų žalojimas, nusikaltimai padaromi dėl vadinamosios garbės, su kraičiu susijęs smurtas, su našlyste susijusios praktikos ir kaltinimai raganavimu⁴⁶. Socialinė atskirtis nėra vienintelė tokių žalingų praktikų pasekmė. Jos sustiprina žalingus lyčių stereotipus, įtvirtina nelygybę ir didina moterų ir mergaičių diskriminaciją. Jos gali sukelti fizinį ir psichologinį smurtą ir ekonominį išnaudojimą. Žalingos praktikos, pagrįstos patriarchalinėmis kultūros interpretacijomis, negali būti taikomos siekiant pateisinti smurtą prieš neįgalias moteris ir mergaites. Be to, neįgalioms moterims ir mergaitėms kyla ypatinga „nekaltumo patikrinimo“ rizika⁴⁷, taip pat dėl su ŽIV ar AIDS susijusių klaidingų įsitikinimų „lytinių santykių neturėjusių mergaičių išprievartavimo“ rizika⁴⁸.

B. Seksualinė ir reprodukcinė sveikata ir teisės, įskaitant teisę į būsto ir šeimos neliečiamumą (23 ir 25 straipsniai)

38. Žalingi su negalia ir lytimi susiję stereotipai – diskriminacijos forma, kuri daro itin didelį poveikį naudojimuisi teise į seksualinę ir reprodukcinę sveikatą, taip pat teise sukurti šeimą. Žalingi stereotipai neįgalių moterų atžvilgiu apima įsitikinimą, kad jos yra aoseksualios, nepajėgios, neracionalios, negebančios kontroliuoti ir (arba) hiperseksualios. Kaip ir visos moterys, neįgalios moterys turi teisę pasirinkti vaikų skaičių ir galimybę planuoti jų gimimą, taip pat teisę kontroliuoti ir laisvai ir atsakingai spręsti su savo seksualumu susijusius

⁴² Žr., pavyzdžiui, CRC/C/TGO/CO/3-4, 8 ir 39 punktus.

⁴³ Pasaulio vaikų padėtis 2013 m.: neįgalūs vaikai (Jungtinių Tautų leidinys, pardavimo Nr. E.13.XX.1).

⁴⁴ Žr. A/HRC/20/5 ir Corr.1, 24 punktą.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Žr. Jungtinę Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto bendrąją rekomendaciją Nr. 31 /Vaiko teisy apsaugos komiteto bendrąją pastabą Nr. 8 (2014) dėl žalingų praktikų, 7 punktą.

⁴⁷ Ten pat, 9 punktą.

⁴⁸ Žr. A/HRC/20/5 ir Corr.1, 24 punktą.

klausimus, įskaitant lytinę ir reprodukcinę sveikatą, teisę nepatirti prievartos, diskriminacijos ir smurto⁴⁹.

39. Neįgalioms moterims kyla įvairių kliūčių naudotis savo teise į seksualinę ir reprodukcinę sveikatą, lygybę prieš įstatymą ir teisingumą. Be kliūčių, kurias sukelia įvairių formų diskriminacija dėl lyties ir negalios, kai kurios neįgalios moterys, tokios kaip pabėgėlės, migrantės ir prieglobsčio prašytojos, susiduria su papildomais sunkumais, nes joms atsisakoma užtikrinti sveikatos priežiūros prieinamumą. Neįgalios moterys taip pat gali susidurti su žalingais eugeniniais stereotipais, kad jos pagimdys neįgalius vaikus ir taip neįgalios moterys atgrasomos nuo motinystės arba jai užkertamas kelias⁵⁰.
40. Neįgalioms moterims taip pat gali būti atsisakyta suteikti informaciją ir komunikacijos priemones, įskaitant visapusišką lytinį švietimą, dėl žalingų stereotipų, kuriais vadovaujantis manoma, kad jos yra asekualios ir todėl joms nereikia tokios informacijos vienodomis sąlygomis su kitais asmenimis. Be to, informacija gali būti pateikiama joms neprieinama forma. Informacija apie seksualinę ir reprodukcinę sveikatą apima informaciją apie visus seksualinės ir reprodukcinės sveikatos aspektus, įskaitant gimdyvių sveikatą, kontraceptikus, šeimos planavimą, lytiškai plintančias infekcijas, ŽIV prevenciją, saugų abortą ir priežiūrą po aborto, nevaisingumą ir vaisingumo galimybes, taip pat reprodukcinės sistemos vėžį⁵¹.
41. Pakankamos informacijos apie seksualinę ir reprodukcinę sveikatą nesuteikimas neįgalioms moterims, ypač intelekto sutrikimą turinčioms moterims, kurčiosioms ir kurčioms ir nereginių moterims, gali padidinti seksualinio smurto riziką⁵².
42. Neįgalios moterys dažnai fiziškai negali naudotis sveikatos priežiūros infrastruktūra ir įranga, įskaitant mamografijos aparatūrą ir ginekologinei apžiūrai skirtas kėdes⁵³. Saugus transportas, skirtas neįgalioms moterims apsilankyti sveikatos priežiūros įstaigose ar pasitikrinti sveikatą, gali būti neprieinamas, neįperkamas ar nepasiekiamas.
43. Dėl kliūčių, kurias lemia sveikatos priežiūros įstaigos ir susijusio personalo požiūris, neįgalioms moterims, ypač psichosocialinių ar intelekto sutrikimų turinčios moterims, kurčiosioms, kurčioms ir nereginių moterims ir moterims, apgyvendintoms specialiose įstaigose, gali būti atsisakyta suteikti galimybę kreiptis į sveikatos priežiūros specialistus ir (arba) naudotis paslaugomis⁵⁴.
44. Praktikoje neįgalių, ypač psichosocialinių ar intelekto sutrikimų turinčių, moterų, pasirinkimai dažniausiai ignoruojami ir pažeidžiant jų teisę, įtvirtintą Konvencijos 12 straipsnyje, už jas sprendimus priima trečiosios šalys, įskaitant teisinius atstovus, paslaugų teikėjus, globėjus ir šeimos narius⁵⁵. Visos neįgalios moterys, pasinaudamos

⁴⁹ Tarptautinės konferencijos gyventojų ir vystymosi klausimais veiksmų programa ir Pekino veiksmų platforma ir jų peržiūros konferencijų galutiniai dokumentai.

⁵⁰ Žr. A/67/227, 36 punktą.

⁵¹ Žr. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 22 (2016) dėl teisės į lytinę ir reprodukcinę sveikatą 18 punktą.

⁵² Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/MEX/CO/1, 50 punkto b) dalį.

⁵³ Žr. Neįgaliųjų teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 2 (2014) dėl prieinamumo 40 punktą ir, pavyzdžiui, CRPD/C/DOM/CO/1, 46 punktą.

⁵⁴ Žr. A/HRC/20/5 ir Corr.1, 37 punktą.

⁵⁵ Jungtinių Tautų vyriausiasis žmogaus teisių komisaro biuras, Jungtinių Tautų lyčių lygybės ir moterų įgalinimo institucija, Jungtinių Tautų kovos su ŽIV ir AIDS programa, Jungtinių Tautų vystymo programa, Jungtinių Tautų

pagalba, kai to pageidauja, turi turėti galimybes naudotis savo teisiniu veiksmu pačios priimdamos sprendimus dėl medicininio ir (arba) terapinio gydymo, įskaitant sprendimus dėl vaisingumo išsaugojimo ir reprodukcinio savarankiškumo, naudotis teise pasirinkti vaikų skaičių ir galimybę planuoti jų gimimą, sutikti ir priimti tėvystės pareiškimą ir naudotis teise užmegzti santykius. Apribojus ar panaikinus teisinį veiksmumą gali būti lengviau atlikti priverstines intervencijas, tokias kaip sterilizacija, abortas, kontracepcija, moterų lytinių organų žalojimas, interseksualių vaikų chirurgija ar gydymas be jų sutikimo prieš tai gavus informaciją, ir priverstinį sulaikymą⁵⁶.

45. Priverstinė kontracepcija ir sterilizacija taip pat gali baigtis seksualiniu smurtu nesukeliant nėštumo ypač psichosocialinę ar intelekto negalią turinčių moterų, moterų psichiatrinėse ar kitose įstaigose ir įkalintų moterų atveju. Todėl ypač svarbu dar kartą patvirtinti, kad neįgalių moterų teisinis veiksmumas turėtų būti pripažintas lygiai su kitais asmenimis⁵⁷ ir kad neįgalios moterys turi teisę sukurti šeimą ir joms turi būti suteikta atitinkama pagalba auginti vaikus.
46. Dėl žalingų su lytimi ir (arba) negalia susijusių stereotipų, pagrįstų tokiomis sąvokomis, kaip neveiksmumas ir nepajėgumas, neįgalios moterys gali patirti teisinę diskriminaciją, dėl kurios labai daug tokių moterų iškeliama vaiko teisių apsaugos bylos, ir jos neproporcingai praranda ryšį su vaikais, kuriems taikomos įvaikinimo procedūros ir (arba) apgyvendinimas įstaigose, ir jų globą. Be to, remiantis sutuoktinės psichosocialine negalia sutuoktiniui gali būti patvirtintas gyvenimas skyrium arba skyrybos.

C. Neįgalių moterų diskriminacija kituose Konvencijos straipsniuose

Visuomenės švietimas (8 straipsnis)

47. Neįgalių moterų atžvilgiu egzistuoja sudėtiniai stereotipai, kurie gali būti itin žalingi. Poveikį neįgaliosioms moterims darantys lyties ir negalios stereotipai apima šiuos: našta kitiems (t. y., jomis reikia rūpintis, jos yra sunkumų priežastis, vargas ir atsakomybė arba joms reikalinga apsauga); pažeidžiamos (t. y., jos laikomos negalinčiomis apsiginti, priklausomos, neišsiverčiančios be pagalbos ar nesaugios); aukos (t. y., laikoma, kad jos kenčia, yra pasyvios ar bejėgės) arba menkesnių gebėjimų (t. y., jos laikomos nepajėgomis, nepilnavertėmis, silpnomis arba niekam vertomis); seksualiniu požiūriu nenormalios (pvz., egzistuoja stereotipai, kad jos ašesualios, neaktyvios, pernelyg aktyvios, nepajėgios arba seksualiniu požiūriu iškrypusios); arba turi mistinių galių ar yra blogio įsikūnijimas (egzistuoja stereotipai, kad jos prakeiktos, apsėstos dvasių, užsiima raganavimu, yra kenksmingos arba atneša sėkmę ar nesėkmes). Lyties ir (arba) negalios stereotipai – tai stereotipinis įsitikinimas konkretaus asmens atžvilgiu. Jie neteisėti, kai sukelia žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimą ar pažeidimus. Jų pavyzdys: teisingumo sistemos negebėjimas sulaikyti nusikaltėlių, kuris seksualiai smurtavo prieš neįgalią moterį dėl stereotipinių įsitikinimų apie moters seksualumą ar jos kaip liudytojos patikimumą.

Prieinamumas (9 straipsnis)

gyventojų fondas, UNICEF ir PSO, „Priverstinės, prievartinės ir kitaip nesavanoriškos sterilizacijos panaikinimas: tarpžinybinis pareiškinimas“ (PSO, 2014).

⁵⁶ Žr. Neįgaliųjų teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 1 (2014) dėl lygybės prieš įstatymą 35 punktą.

⁵⁷ Ten pat., 31 punktą. Taip pat žr. Neįgaliųjų teisių konvencijos 12 straipsnį ir Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 15 straipsnį.

48. Nepakankamas atsižvelgimas į lyties ir (arba) negalios aspektus politikos priemonėse, susijusiose su fizine aplinka, transportu, informacija ir komunikacija, įskaitant informacines ir ryšių technologijas ir sistemas, taip pat kitą infrastruktūrą ir paslaugas, kurios yra atviros arba teikiamos visuomenei tiek miesto, tiek kaimo vietovėse, užkerta neįgalioms moterims kelią gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse lygiai su kitais asmenimis. Tai ypač aktualu kalbant apie saugių namų, pagalbos paslaugų ir procedūrų, kuriomis jos efektyviai ir prasmingai apsaugomos nuo smurto, išnaudojimo ir prievartos, arba sveikatos priežiūros paslaugų, ypač reprodukcinės sveikatos priežiūros, prieinamumą neįgalioms moterims⁵⁸.

Pavojingos situacijos ir humanitarinės krizės (11 straipsnis)

49. Kilus ginkluotam konfliktui, okupavus teritorijas, gamtos stichijų ir ekstremaliųjų humanitarinių situacijų atveju neįgalioms moterims kyla didesnė seksualinio smurto rizika ir mažesnė tikimybė gauti būklės atkūrimo ir reabilitacijos paslaugas arba pasinaudoti teise į teisingumą⁵⁹. Neįgalioms moterims pabėgėlėms, migrantėms ir prieglobsčio prašytojoms taip pat gali kilti didesnė smurto rizika, nes joms atsisakoma suteikti teisę pasinaudoti sveikatos priežiūros ir teisingumo sistemomis dėl jų pilietybės statuso.

50. Ankstesnėje dalyje jau minėta, kad neįgalioms moterims pavojingose ir ekstremaliosiose humanitarinėse situacijose kyla didesnė seksualinio smurto rizika. Be to, dėl sanitarinių įrenginių stokos padidėja neįgalių moterų, kurioms kyla kliūčių gauti humanitarinę pagalbą, diskriminacija. Nors skirstant humanitarinę pagalbą prioritetas teikiamas moterims ir vaikams, neįgalios moterys ne visada gali gauti informacijos apie pagalbos projektus, nes tokia informacija dažnai neprieinama priimtina forma. Kai neįgalios moterys negauna informacijos, jos gali nesugebėti fiziškai pasiekti pagalbos paskirstymo punktų. Net kai tai joms tai pavyksta, jos gali negebėti bendrauti su personalu. Taip pat, jei neįgalios moterys patiria smurtą, išnaudojimą ar prievartą, informacijos ir komunikacijos pagalbos ir karštosios linijos gali būti neprieinamos. Pabėgėlių stovyklose dažnai stinga neįgaliems vaikams skirtų vaikų teisių apsaugos mechanizmų. Be to, sanitariniai įrenginiai, padedantys užtikrinti higieną mėnesinių metu, dažnai nėra prieinami, kas savo ruožtu gali padidinti neįgalių moterų smurto riziką. Vienišoms neįgalioms moterims kyla kliūčių dėl evakuacijos esant kritinei padėčiai ar ištikus nelaimėi, ypač, jei evakuacijos metu jas lydi vaikai. Tai neproporcingai paveikia šalies viduje perkeltas neįgalias moteris be suaugusio šeimos nario, draugų ar globėjų. Perkeltoms neįgalioms mergaitėms kyla papildomų kliūčių gauti formalų ir neformalų išsilavinimą, ypač nuo krizių nukentėjusiose šalyse.

Lygybė prieš įstatymą (12 straipsnis)

51. Neįgalioms moterims dažniau nei neįgaliems vyrams ir negalios neturinčioms moterims atsisakoma užtikrinti teisę į teisinį veiksnumą. Jų teisės rūpintis savo reprodukcinė sveikata, įskaitant laisvą sutikimą, prieš tai gavus informaciją⁶⁰, sukurti šeimą, pasirinkti, kur ir su kuo gyventi, teisė į pagarbą jų kūno ir psichiniam neliečiamumui, teisė turėti turtą ar jį paveldėti, tvarkyti savo finansinius reikalus ir turėti vienodas galimybes su kitais asmenimis

⁵⁸ Žr. Neįgaliųjų teisių komiteto bendrąją pastabą Nr. 2 (2014) dėl prieinamumo.

⁵⁹ Neįgaliųjų teisių komiteto pareiškimas dėl negalios įtraukimo Pasaulio humanitariniam viršūnių susitikimui, prieiga per internetą Komiteto interneto svetainėje (www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx).

⁶⁰ Neįgaliųjų teisių komiteto bendroji pastaba Nr. 1 (2014) dėl lygybės prieš įstatymą.

gauti banko paskolas, hipotekos ir kitokių formų finansinius kreditus⁶¹ dažnai pažeidžiamos dėl patriarchalinėse sistemose įsigalėjusios sprendimų priėmimo už jas praktikos.

Teisės į teisingumą (13 straipsnis)

52. Neįgalioms moterims kyla kliūčių įgyvendinti teisę kreiptis į teismą, įskaitant išnaudojimo, smurto ir prievartos atvejus, dėl žalingų stereotipų, diskriminacijos ir nepakankamų procesinių ir tinkamų sąlygų, dėl to gali būti suabejota jų patikimumu ir jų kaltinimai atmesti⁶². Neigiamas požiūris vykdant procedūras gali įbauginti aukas arba atgrasyti jas nuo teisingumo siekimo. Sudėtingos ar žeminančios pranešimo procedūros, aukų nukreipimas į socialines tarnybas užuot suteikus teisių gynimo priemones, atmetinis policijos ar kitų teisėsaugos tarnybų požiūris yra tokios nuostatos pavyzdžiai. Taip gali būti sudarytos sąlygos nebaudžiamumui ir ši problema tapti nematoma, o smurtas savo ruožtu tęstis ilgą laiką⁶³. Neįgalios moterys taip pat gali bijoti pranešti apie smurtą, išnaudojimą ar prievartą, nes gali baimintis, kad praras globėjų pagalbą, kurios joms reikia⁶⁴.

Asmens laisvė ir saugumas ir teisė nebūti kankinamam ar nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam (14 ir 15 straipsniai)

53. Pažeidimai, susiję su laisvės atėmimu, neproporcingai paveikia intelekto ar psichosocialinę negalią turinčias moteris ir specialiose įstaigose apgyvendintas moteris. Moterys, iš kurių dėl realaus ar įsivaizduojamo sutrikimo atimta laisvė tokiose vietose kaip psichiatrinės ligoninės, patiria daugiau smurto, taip pat žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmių⁶⁵ ir yra atskirtos, joms taip pat kyla seksualinio smurto ir prekybos žmonėmis globos ir specialiojo ugdymo įstaigose rizika⁶⁶. Smurtas prieš neįgalias moteris įstaigose apima: priverstinį nurengimą, kurį atlieka vyriškos lyties personalas prieš atitinkamos moters valią; priverstinį psichiatrinių vaistų skyrimą; ir per didelės vaistų dozės, kurios gali sumažinti gebėjimą apibūdinti ir (arba) atsiminti seksualinį smurtą, skyrimą. Nusikaltėliai gali veikti nebaudžiami, nes nemano, kad rizikuoja įkliūti ar sulaukti bausmės, dėl to, kad galimybės pasinaudoti teise į apskundimą teismine tvarka itin apribotos ir mažai tikėtina, kad tokį smurtą patiriančios neįgalios moterys galės pasinaudoti pagalbos linijomis ar kitomis pagalbos formomis ir pranešti apie tokius pažeidimus.

Teisė nebūti kankinamam ar nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam (15 ir 17 straipsniai)

54. Neįgalioms moterims didesnė tikimybė patirti priverstines intervencijas nei moterims apskritai ir neįgaliams vyrams. Tokios priverstinės intervencijos neteisingai pateisinamos neveiksnumo ir būtinojo gydymo teorijose, įteisinamos nacionaliniuose įstatymuose ir gali būti plačiai palaikomos visuomenėje kaip tariamai atitinkančios geriausius susijusio asmens interesus⁶⁷. Priverstinės intervencijos pažeidžia daugybę Konvencijoje įtvirtintų teisių, konkrečiai: teisę į lygybę prieš įstatymą; laisvę nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos; teisę sukurti šeimą; teisę į asmens neliečiamumo apsaugą; teisę į seksualinę ir

⁶¹ Pasaulinis moterų vaidmens vystymesi tyrimas 2014: lyčių lygybė ir darnus vystymasis (Jungtinių Tautų leidinys, pardavimo Nr. E.14.IV.6).

⁶² Žr. A/HRC/20/5 ir Corr.1, 41 punktą ir A/67/227⁶² 42 punktą.

⁶³ Žr. A/HRC/20/5 ir Corr.1, 19 punktą.

⁶⁴ Ten pat, 16 punktą.

⁶⁵ Ten pat, 39 punktą.

⁶⁶ Žr. CRPD/C/UKR/CO/1, 11 punktą.

⁶⁷ Žr. A/HRC/22/53, 64 punktą.

reprodukcinę sveikatą; ir teisę nebūti kankinamam ar nepatirti žiaurais, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam⁶⁸.

Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę (19 straipsnis)

55. Neįgalių moterų teisei pasirinkti gyvenamąją vietą gali pakenkti kultūros normos ir patriarchalinės šeimos vertybės, kurios riboja savarankiškumą ir įpareigoja jas gyventi tam tikromis sąlygomis. Taigi, įvairių formų diskriminacija gali kliudyti visapusiškai ir lygiai su kitais naudotis teise gyventi savarankiškai ir būti įtrauktam į bendruomenę. Amžius ir sutrikimas, atskirai ar kartu, gali padidinti vyresnio amžiaus neįgalių žmonių apgyvendinimo specialiose įstaigose riziką⁶⁹. Be to, dokumentais patvirtinta, kad apgyvendinus specialiose įstaigose neįgalius asmenis, o ypač neįgalias moterims, jie gali patirti smurtą ir prievartą⁷⁰.

Švietimas (24 straipsnis)

56. Žalingi lyčių ir negalios stereotipai skatina diskriminuojantį požiūrį, politiką ir praktiką, pavyzdžiui, labiau vertinamas berniukų nei mergaičių švietimas, naudojama švietimo medžiaga, kurioje įtvirtinami klaidingi lyčių ir negalios stereotipai, skatinama ankstyva neįgalių mergaičių santuoka, veikla šeimoje paskirstoma pagal lytis, moterims ir mergaitėms paskiriamas globėjas ir nesudaromos sąlygos mokyklose naudotis sanitariniais įrenginiais, skirtasi užtikrinti higieną mėnesinių metu. Dėl to savo ruožtu didėja neraštingumo, nesėkmingo mokymosi, netolygaus kasdienio mokyklos lankomumo, mokyklos nelankymo ir mokyklos nebaigimo lygis.

Sveikata ir rehabilitacija (25 ir 26 straipsniai)

57. Neįgalioms moterims kyla kliūčių gauti sveikatos priežiūros ir rehabilitacijos paslaugas. Šios kliūtys apima: švietimo ir informacijos apie seksualinę ir reprodukcinę sveikatą ir susijusias teises stoką; fizines kliūtis gauti ginekologo, akušerio ir onkologo paslaugas ir su požiūriu į vaisingumą ir hormoninį gydymą susijusias kliūtis. Be to, fizinės ir psichologinės rehabilitacijos paslaugos, įskaitant konsultavimą patyrus smurtą dėl lyties, joms gali būti neprieinamos, neįtraukios arba amžiui ar lyčiai neatžvalgios.

Užimtumas (27 straipsnis)

58. Be bendro pobūdžio kliūčių, su kuriomis susiduria neįgalūs asmenys mėgindami pasinaudoti teise į darbą, neįgalių moterų dalyvavimui darbo rinkoje lygiai su kitais taip pat kyla išskirtinių kliūčių, įskaitant seksualinį priekabiavimą ir nevienodą darbo užmokestį, taip pat nepakankamą galimybių sudarymą patenkinti skundus dėl diskriminuojančio požiūrio, dėl kurio jų skundai atmetami, taip pat fizinių, informacijos ir komunikacijos kliūčių⁷¹.

Socialinė apsauga (28 straipsnis)

59. Dėl diskriminacijos moterys sudaro neproporcingai didelį pasaulio skurstančiųjų procentą, dėl to jos neturi pakankamai pasirinkimo ir galimybių, ypač oficialių pajamų. Skurdas didina įvairių formų diskriminaciją ir tuo pačiu yra jos padarinys. Ypač vyresnio amžiaus

⁶⁸ Žr. CRPD/C/SWE/CO/1, 37 punktą.

⁶⁹ Žr. E/2012/51 ir Corr.1.

⁷⁰ Žr. A/HRC/28/37, 24 punktą.

⁷¹ Žr. A/HRC/20/5 ir Corr.1, 40 punktą ir A/67/227, 67 punktą.

neįgalioms moterims kyla daug sunkumų gauti tinkamą būstą, joms daugiau tikimybės būti apgyvendintoms specialiose įstaigose ir neužtikrinama jų teisė į socialinę apsaugą ir galimybės dalyvauti skurdo mažinimo programose lygiai su kitais asmenimis⁷².

Dalyvavimas politiniame ir visuomenės gyvenime (29 straipsnis)

60. Istoriskai neįgalių moterų ir mergaičių nuomonė buvo nutildyta, todėl viešajame sprendimų priėmimo procese jos atstovaujamos neproporcingai. Dėl galios disbalanso ir įvairių formų diskriminacijos jos turi mažiau galimybių steigti organizacijas, kurios atstovauja jų, kaip neįgalių moterų, vaikų ir asmenų, poreikiams ar dalyvauti jose.

V. Įgyvendinimas nacionaliniu lygiu

61. Išnagrinėjęs valstybių, Konvencijos Šalių, ataskaitas Komitetas pastebėjo, kad valstybėms, Konvencijos Šalims, kyla daug panašių išbandymų užtikrinant visapusišką neįgalių moterų naudojimąsi visomis jų teisėmis be diskriminacijos ir lygiai su kitais pagal Konvencijos 6 ir kitus susijusius straipsnius.

62. Atsižvelgiant į normatyvinį turinį ir pirmiau įvardytus įsipareigojimus, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų imtis toliau išvardytų veiksmų, kad užtikrintų visapusišką 6 straipsnio įgyvendinimą ir tam suteiktų pakankamus išteklius.

63. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų kovoti su įvairių formų diskriminacija *inter alia* šiomis priemonėmis:

- a) panaikinti diskriminuojančius įstatymus, politikos priemones ir praktikas, kurios kliudo neįgalioms moterims naudotis visomis Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis, įstatymu uždrausti diskriminavimą dėl lyties ir negalios, taip pat jos tarpsektorines formas, kriminalizuoti seksualinį smurtą prieš neįgalias mergaites ir moteris, uždrausti visas priverstinės sterilizacijos formas, priverstinį abortą ir gimstamumo kontroliavimą be sutikimo, uždrausti visas priverstinio medicininio su lytimi ir (arba) negalia susijusio gydymo formas ir imtis visų tinkamų teisėkūros priemonių, kad neįgalios moterys būtų apsaugotos nuo diskriminacijos;
- b) patvirtinti reikalingus įstatymus, politikos priemones ir veiksmus, kuriais užtikrinama, kad neįgalių moterų teisės būtų įtrauktos į visas politikos priemones, ypač susijusias su moterimis bendrai, ir negaliai skirtas politikos priemones;
- c) pašalinti visas kliūti, kurios užkerta kelią neįgalių moterų dalyvavimui arba jį apriboja, užtikrinti, kad neįgalios moterys, taip pat neįgalių mergaičių požiūriai ir nuomonės būtų įtraukti į visų programų, kurios daro poveikį jų gyvenimui, kūrimą, įgyvendinimą ir stebėseną per joms atstovaujančias organizacijas; taip pat įtraukti neįgalias moteris į visas nacionalinės stebėsenos sistemos sritis ir įstaigas;

⁷² Žr. A/70/297.

- d) surinkti ir išanalizuoti duomenis apie neįgalių moterų padėtį visose joms aktualiose srityse konsultuojantis su neįgalių moterų organizacijomis, kad 6 straipsnis būtų įgyvendinamas politikos planavime ir panaikinti visas diskriminacijos formas, ypač įvairių formų ir tarpsektorinę diskriminaciją, taip pat tobulinti duomenų rinkimo sistemas siekiant tinkamos stebėsenos ir vertinimo;
- e) užtikrinti, kad visas tarptautinis bendradarbiavimas būtų negaliai ir lyčiai atžvalgus, taip pat įtraukus; įtraukti duomenis ir statistiką apie neįgalias moteris į Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m., įskaitant darnaus vystymosi tikslus, jų uždavinius ir rodiklius, ir kitas tarptautines sistemas.

64. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų imtis visų tinkamų priemonių, kad *inter alia* užtikrintų neįgalių moterų vystymąsi, padėties gerinimą ir suteiktų joms daugiau teisių ir galimybių:

- a) panaikinti visus įstatymus ar politikos priemones, kurios neleidžia neįgalioms moterims veiksmingai ir visapusiškai dalyvauti politiniame ir visuomenės gyvenime lygiai su kitais asmenimis, įskaitant teisę į bendrai moterų ir konkrečiai neįgalių moterų organizacijų ir tinklų sukūrimą ir dalyvavimą juose;
- b) imtis pozityviosios diskriminacijos veiksnių, padedančių užtikrinti neįgalių moterų vystymąsi, padėties gerinimą ir suteikti joms daugiau teisių ir galimybių konsultuojantis su neįgalių moterų organizacijomis, siekiant nedelsiant šalinti nelygybę ir užtikrinti, kad neįgalios moterys galėtų naudotis lygiomis galimybėmis su kitais. Tokios priemonės turėtų būti patvirtintos ypač teisės į teisingumą, smurto panaikinimo, privataus gyvenimo neliečiamumo, teisės į seksualinę ir reprodukcinę sveikatą atžvilgiu, sveikatos, švietimo, užimtumo ir socialinės apsaugos srityse. Viešos ir privačios paslaugos ir infrastruktūra, kurias naudoja neįgalios moterys, turėtų būti visapusiškai prieinamos, kaip numatyta Konvencijos 9 straipsnyje ir Komiteto bendrojoje pastaboje Nr. 2 (2014) dėl prieinamumo, o viešų ir privačių paslaugų teikėjai turėtų būti parengti ir žinoti taikomus žmogaus teisių standartus, taip pat kaip identifikuoti diskriminuojančias normas ir vertybes ir su jomis kovoti, kad neįgalioms moterims galėtų skirti deramą dėmesį, paramą ir pagalbą;
- c) patvirtinti veiksmingas priemones, kurios užtikrintų neįgalioms moterims galimybes gauti pagalbą, kurios joms gali prireikti, kad galėtų įgyvendinti savo teisinį veiksnumą pagal Komiteto bendrąją pastabą Nr. 1 (2014) dėl lygybės prieš įstatymą, suteikti laisvą sutikimą, prieš tai gavus informaciją, ir priimti sprendimus dėl savo gyvenimo;
- d) palaikyti ir skatinti neįgalių moterų organizacijų ir tinklų kūrimą, taip pat palaikyti ir skatinti neįgalias moteris tapti lyderėmis viešose sprendimus priimančiose institucijose visais lygmenimis;
- e) skatinti konkrečius tyrimus apie neįgalių moterų padėtį, ypač apie kliūtis neįgalių moterų vystymuisi, padėties gerinimui ir daugiau teisių ir

galimybių joms suteikimui visose su jomis susijusiose srityse; atsižvelgti į neįgalias moteris renkant duomenis, susijusius su neįgaliaisiais ir moterimis bendrai; tinkamai nukreipti politikos priemonės, skirtas neįgalių moterų vystymuisi, padėties gerinimui ir daugiau teisių ir galimybių joms suteikimui; įtraukti neįgalias moteris ir joms atstovaujančias organizacijas į duomenų rinkimo sistemų kūrimą, įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą, taip pat susijusį mokymą; nustatyti konsultacinius mechanizmus, skirtus sistemų, gebančių veiksmingai identifikuoti ir užfiksuoti įvairias neįgalių moterų išgyventas patirtis, sukūrimui siekiant tobulesnės viešosios politikos ir praktikos;

- f) palaikyti ir skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir pagalbą tokiu būdu, kuris atitinka visus nacionalinius veiksmus, skirtus naikinti teises, praktines ir socialines kliūtis visapusiškam neįgalių moterų vystymuisi, padėties gerinimui ir daugiau teisių ir galimybių joms suteikimui jų bendruomenėse, nacionaliniu, regioniniu ir pasauliniu lygiu, taip pat neįgalių moterų įtrauktį į tarptautinio bendradarbiavimo projektų ir programų, kurios daro poveikį jų gyvenimui, kūrimą, įgyvendinimą ir stebėseną.

65. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų atsižvelgti į atitinkamų Jungtinių Tautų institucijų su lyčių lygybe susijusias rekomendacijas ir taikyti jas neįgalioms moterims ir mergaitėms⁷³.

⁷³ Žr. E/CN.6/2016/3. Taip pat Europos Komisija, Tarptautinės darbo organizacijos Tarptautinis mokymo centras ir JT lyčių lygybės ir moterų įgalinimo padalinys, *Lyčių lygybės sąnaudų vadovas* (Niujorkas, 2015), prieiga per internetą www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/7/handbook-on-costing-gender-equality; JT lyčių lygybės ir moterų įgalinimo padalinys, Gairės dėl Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto bendrosios rekomendacijos Nr. 30 ir JT Saugumo tarybos rezoliucijų dėl moterų, taikos ir saugumo (Niujorkas, 2015), prieiga per internetą www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/8/guidebook-cedawgeneralrecommendation30-womenpeacesecurity; JT lyčių lygybės ir moterų įgalinimo padalinys, Rekomendacijos dėl lyčių aspekto integravimo į vystymosi programavimą (Niujorkas, 2014), prieiga per internetą www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/02/gender-mainstreaming-issues; JT lyčių lygybės ir moterų įgalinimo padalinys, programų ir projektų, apimančių lyčių, žmogaus teisių ir tarpkultūrinius aspektus, vertinimo vadovas (Niujorkas, 2014), prieiga per internetą www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2014/7/guide-for-the-evaluation-of-programmes-and-projects-with-a-gender-perspective; JT lyčių lygybės ir moterų įgalinimo padalinys, Lyčių lygybės stebėsenos ir moterų ir mergaičių įgalinimas Darnaus vystymosi darbotvarkėje iki 2030 m.: galimybės ir iššūkiai (Niujorkas, 2015), prieiga per internetą www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/9/indicators-position-paper.